

AZ
ERDÉLYI EVANG. REF. EGYHÁZKERÜLET
THEOLOGIAI FAKULTÁSÁNAK
ÉRTESITŐJE

AZ 1901—1902. TANÉVRŐL.

SZERKESZTETTE:

KENESSEY BÉLA,

A THEOL. FAKULTÁS IGAZGATÓJA

K O L O Z S V Á R,
AZ ERDÉLYI EV REF. EGYHÁZKERÜLET KIADÁSA.

1902.

NY. GOMBOS FERENCZ KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

A vallás mint lelki életünk követelménye.

(Tanév megnyitó beszéd 1901. szept. 15.)

Méltóságos Elöljáróság!

Nemes ifjuság!

„Welche Wendung durch Gottes — Fügung!“ E szavakkal táviratozta meg annak idején I. Vilmos porosz király, majd német császár a sedani nagy nap eseményeit Berlinbe nejjének.

Ezeket a szavakat alkalmazhatjuk azokra a jelenségekre is, a melyek az egyesek és a társadalom szellemi életében mutatkoznak épen a minket legközelebből érdeklő vallás és annak problémái körül. Közel félszázadon át az egész philosophiai elmélődés és természettudományi kutatás abban tetszelgett önmagának, hogy ne csak az állványokat szedje el a vallás épülete mellől, hanem egyenesen a fundamentum köveket vegye ki alóla. Egy-egy Büchner, Moleschott, Comte, vagy Du Bois-Reymond, Haeckel, Lecky, Huxley, avagy Romanes, mint valami újkori Sámsonok, — persze ők is vakon, — neki mentek a vallásnak és megrázták annak oszlopait. Mikor aztán lehullott csakugyan egy néhány párkánykő és az eresztékek valóban engedni kezdtek, rések mutatkoztak itt is, ott is akkor azt hitték, hogy most már ezt a megrongált épületet csak rá kell bízni az időre, az a rombolás további munkáját befejezi majd szép csendesen s a művelődés-történet írója a XX-ik században csak úgy mutogat rá, mint elmúlt sötét időkből megmaradt régi romra, melyet a feledés gyomja benőtt, a közönyösség moha ellepett és az elhanyagolás dudvája fölvert.

A materialismus, a naturalismus, a rationalismus, a positivismus és az agnosticismus s ki tudná mind előszámolni a sok mindenféle „ismus“-t, abban a meggyőződésben dolgozott, hogy

a XIX. század végére annyira felvilágosítja az emberiséget, hogy a század hanyatlásával együtt bekövetkezik az „istenek alkonya“, a germán vallás várt ideje a „Götterdämmerung.“

De hát „welche Wendung durch Göttes-Fügung!“

Igaz, hogy — a mint egy nagy német gondolkozó mondja— még a jelen szellemi életének a viszonyai is nagyon zavarosak s ezekben a vallás helyzete felettébb bizonytalan és hogy ma is még arra van szükség, hogy e bizonytalanság ellen dolgozzunk mégis nem veszik-e észre önök is, ifjú barátain, hogy ma újból mennyit foglalkoznak az emberek megint a vallás kérdésével, úgy a magán társalgásban, mint a nyilvánosság előtt, sőt politikai párttusákban is. Ez a foglalkozás ugyan inkább csak felekezetieskedő jellegű. A felekezetek eltompult éleit akarják némelyek kiköszörülni s egymással szembeállítani. Ha ezt elítélendőnek, sőt egyenesen veszélyesnek kell is tartanunk; mégis maga az alap-tény egy dolgot mutat, azt t. i. hogy a vallás ilyen, vagy olyan formában, de érdeklí újból az embereket. Érdeklí megint a legkomolyabb tudós elméket is a vallás problémája; mert látják, hogy számolni kell vele, mint szellemi életünknek egy oly hatalmas jelenségével, oly kitagadhatatlan tényével, a melyet semmiféle okoskodással, logikai syllogismussal, declaratioval, vagy declamatioval az egyesek és a társadalmak életéből eltüntetni nem lehet. Megvan és megmaradt minden támadás daczára. S ha egyszer életjelenség, épen a meglevő tények igazságát és az azok felől való tapasztalat-szerzést hangsúlyozó tudomány nem nullifikálhatja, hanem kénytelen megvizsgálni, ha nem akar épen empiristikus alapelvehez hűtelen lenni.

Milyen érdekes pl., hogy Darwin egyik legnagyobb tanítványa és mondhatni az ő tanaiból a legmerészebb következtetéseket levont követője, *Huxley*, a ki egész felindulással mondja, hogy „az à priori út az ördög találmánya; ez az a széles út, a mely a romláshoz vezet“ és hogy a „helyes út a kísérleti megfigyelés szük ösvénye“, egyenesen a kísérleti megfigyelés szük ösvényén haladva, azt írja 1892-ben, hogy „a praedestinatio, az eredendő bűn, az ember vele született romlottsága, a sátán első-sége a világban, az anyag föltétlen silánysága, — mind e tanok szerintem végtelenül sokkal közelebb állanak az igazsághoz, mint

azok a liberalis illúziók, a melyeket mai napság ezekkel szembe állítani szeretnek *

Ime a biologus, a ki a theologia nagy alapvető gondolatait, az ennek világnézetét kifejező tanait tudományos meggyőződéssel igazolja az után, hogy előbb 30 éven keresztül a legádázab-
bul harczolt ellenök. De mert őszinte, komoly lélekkel az igazsá-
got kereste s nem indult el az à priori úton, mely az ördög
találmánya“ és a mely „a romláshoz vezet“, meg is találta azt
és nyíltan be is vallja előbbi tévedéseit. 1880-ban a keresztyén
morált haszontalannak nyilvánította. „A természet igazságosabb,
mint a legjobb ember; föltétlen igazságossága — mondja —
előttem föltétlenül nyilvánvaló tudományos tény. Az egyetlen
morális igazság a tudomány, mely nekünk ezt tanítja, oly erővel
és szépséggel, a melyet egyetlen vallásos dogma sem közelíthet
meg.“ 1892-ben pedig már azt írja, hogy a természet alapjában
véve igazságtalan, immorális, gonosz. — s esztelen és egyúttal
veszélyes kísérlet az erkölctant az evolutiora alapítani. „Sokat
hallok beszélni evolutionista erkölctanról; de ez az erkölctan
esztelen chimaera. Az evolutio tana nem szolgálhat alapul semmi
erkölctannak s a theologusok felsősége ellenfeleikkel szemben
onnan van, hogy ők lényegileg elismerik a dolgok realitását azon
különös formák ellenére is, a melyekbe azt öltöztetik.“¹⁾ Tehát
a theologusoknál már csak a formák különösek!

Vagy ott van a másik nagy biologus, *Romanes György*,
Darvin jó barátja, a ki 1878 ban közzétett művében (A Candid
Examination of Theism) azt mondja, hogy „a theismus nem ma-
gyarázza meg jobban a világot, mint az atheismus; hogy szívünk
Isten után áhitozik, az egészen subjectiv dolog s épen nem bi-
zonyítja objective, hogy Isten létezik, legalább azokra nézve
nem, a kiknek a szíve nem áhitozik Isten után. Hogy az embe-
riség az egy Isten hívésében megegyezik, nem áll; hogy a világ-
nak első okának kell lennie, logikailag tarthatatlan állítás; ép
oly kevésbé lehet bebizonyítani, hogy minden causalitásnak egy
akarathból kell erednie. Az a gondolat is, hogy szellemiségünk
egy más szellemre mutat vissza, mint kűfföre, visszautasítandó,

¹⁾ Rácz Lajos »Két angol darvinista.« Prot. Szemle XIII. évf. 2. füzet.

épen úgy az állítólagos akaratszabadságból és erkölcsi tudatból vont érvek: amaz nem létezik, ez (Darvin szerint) természetes fejlődés eredménye. A világegýetem csodálatos szépsége és összhangja is okvetlenül kimagyarázható az erő fentartásából és az anyag tulajdonságaiból. Így minden az Isten léteire irányuló bizonyíték reménytelenül összedől. 1896-ban megjelent posthumus munkájában („Thoughts on Religion“, németül „Gedanken über Religion“ übers. von E. Dennert. Göttingen, 1899) pedig már azt vallja, hogy a keresztyénség nemcsak minden vallásnak, hanem minden gondolatrendszernek is, mely az erkölcsi és szellemi dolgokra vonatkozólag valaha felállított, fölötte áll. Se a bölcsészet, se a természettudomány, se a költészet nem alkotott semmit, a mi gondolatmélység, az élet tisztasága, vagy szépség tekintetében a keresztyén tannal összehasonlítható volna. „Az emberrélevés és a háromság tana agnosticizmusom idejében a lehető legképtelenebbnek tünt fel előttem; de most nem látok bennök semmi észellenes nehézséget.“¹⁾

És a mint a komoly természettudósoknál látjuk ezt az isten vezetése folytán beállott fordulatot, úgy látjuk ugyanazt a bölcselőknél is. A míg 30—40 évvel ezelőtt a bölcsészek szinte duskáldoktak a materializmusban s teljesen méltatlanuk tartották, hogy a vallással még csak komolyabban foglalkozzanak is, ma megint oda fordult figyelmük a valláshoz s egyenesen vallástörténeti összehasonlító tanulmányok alapján keresik a vallásban az igaz elemet, vagy pedig mélyreható lélektani kutatásokban mutatják ki a vallás lélektani alapjait, az emberi léleknek ama megnyilvánuló sajátságait, erőit, a melyek visszautasíthatatlanul követelik a vallási életet.

Épen a folyó év tavaszán jelent meg *Eucken* Rudolfnak, a jénai egyetem nagyhirű philosophia tanárának egy műve („Der Wahrheitsgehalt der Religion“ Leipzig 1901. Veit et Comp.), a mely egyenesen a bölcsészet körébe utalja a vallás problémájának fejtegetését s lélektani alapokon mutatja fel a vallást, mint szellemi életünk postulatumát s illetőleg a vallást úgy, mint a mely nélkül szellemi élet határozottan lehetetlen. *Eucken* az em-

¹⁾ Rác L. i. ért.

beri lét általános mérlegeléséből, vizsgálatából kiindulva, lépésről-lépésre megy egész addig a pontig, a hol a vallás problémája megjelenik, hogy aztán megértesse, bebizonyítsa, hogy létünk minden törekvésének központja éppen a vallás. Ő maga is mint kutató — mondja az Előszóban, — a kutatókhoz kíván szólni s azoknak a rokonszenvére számít, a kik bizonyos kész sablonokban még nem merevedtek meg, hanem a kikben frissen pezsgő az élet és újabb benyomások iránt fogékonyak és a kik érzik a szellemi élet jelen elsekélyesedésének és elposványosodásának tarthatatlanságát s az élet megújításának szükségét.

A vallás problémájának vizsgálatánál tulajdonképen vissza kell menni magára a lét egészére, meg kell vizsgálni ennek végső alapjait és egész felépítését; meg kell figyelni, hogy a lét fejlődése tényleg szükségképen a valláshoz vezet-e és hogy miben van ennek tulajdonképeni feladata?

Azzal kell tisztába jöni legelső sorban, ha az ember a vallásról akar beszélni, hogy vajjon a vallás bizonyos emberi vágyaknak és érdekeknek hagyományok által megszentelt terméke-e, vagy pedig, hogy a vallás emberfölötti tényekben gyökerezik, mint Isten alkotása és akarata? Ha a vallás nem egyéb, mint emberi vágyaknak és érdekeknek tradíciók által megszentelt produktuma: akkor semmiféle emberi mesterkedés, hatalom, furfang, vagy ravaszság meg nem akadályozhatja, hogy egy ily tákolmány szét ne foszoljon a tiszta gondolkozás felkelő napja előtt. Ha azonban a vallás ember fölötti tényekben gyökerezik, akkor azt a leghevesebb támadás sem dönheti meg, hanem minden ostrom csak arra szolgál, hogy ez a maga igazi erejét teljes fenségében fejtse ki.

Szeretném már most Önöket bevezetni az éles elméjű tudós szellemi műhelyébe, a mint igazán mikroskópiummal vizsgálja az emberi lélek mozgulásait, kutatja ennek vágyait, követelményeit, elodázhatatlan szükségzeit, problémáit, hogy ezekből állapítsa aztán meg, hogy ezek mind-mind egy felsőbb világra utalnak bennünket, a melyet csak a vallás tár fel és hogy beigazolja, hogy ha nincs egy felsőbb világ, akkor a mi egész szellemi életünk önmagában összeomlik, ez elveszti saját benső igazságát, a mihez pedig úgy ragaszkodunk s hogy mindaz, a mi a

szellemi életre nézve jellemző, csak pusztá illusióvá foszlik szét. Hadd látnák meg, hogy egy nagy gondolkozó, egy igazi tudós miként bizonyítja be a vallás igazságát akkor, a mikor a kicsiny gondolkozók és a kontárok annyiszor ismételtetik a renaissance humanistáinak felfogását, hogy „a ki a tudományban és művészetben jártas, annak van vallása is s csak a kinél nincs meg e kettő, annak szükséges a vallás.“ És épen az Önök kora a legveszedelmesebb abban a tekintetben, hogy bizonyos kidobott, tetszetős jelszavak után mindjárt elindul s ha valaminek lerombolásához épen még az is fűződik, hogy „ez a mai modern tudomány álláspontja“, vagy hogy „intelligens ember ma már ilyen dolgokkal még csak nem is foglalkozik“, rögtön egész gyönyörűséggel veszik kezükbe a feszítő vasat és a csákányt, hogy a bontás, a negatio munkáját megkezdjék. Épen azért mintegy tanulmányaik lelkes folytatásához kívánok biztatást, bátoritást adni azoknak, a kik már Önök között megkezdették a heliconi forrásból való merítést, hogy ne csüggedjenek el, mert az emberi élet legmagasabb és legfelségesebb szellemi érdekeivel és törekvéseivel foglalkoznak; azok előtt pedig, a kiket csak az imént vett föl s a felsőbb tanulmányok kezdetén köszönt ez az intézet, fel akarom tární egy pillanatra azt a távlatot, a melyben megjelennek az Istennek dolgai és a melyben megnyílik az örökkévalóság csodás világa.

A középiskolában igaz, hogy foglalkoztatták már Önöket a vallástannal heti két-két órában. Tanultak mindenfélét, a bibliai történeteken elkezdve a kátén át az egyháztörténetig; de sajnos ez a foglalkozás, ez a tanulás legnagyobb részben csak külsőleges, csak mechanikus volt. Ne essék ez vádolásképen; de azt hiszem, hogy ha egyenként megkérdezném Önöket, hogy vajjon mit hoztak magukkal épen a vallásos hitet, a vallásos meggyőződést illetőleg a középiskolából; hogy meglátták-e, hogy tényleg az Urnak Lelke lebeg ma is a világ felett s ez fedezi be szárnyaival, mint a miképen a teremtés hajnalán ez lebegett a mélységnek színén és hogy meggyőződtek-e arról, hogy az emberi szellem legmagasabb vágyai, legszentebb törekvései, legérdéklőbb kérdezősködései, az egész élet legvitálisabb problémái és az ember világnézetének, ethikai mivoltának összes alapjai

a vallásban összpontosulnak, — ha mondom mindezeket megkérdezném, félek, hogy még csak hozzávetőleges feleletet sem kapnék. Talán az emlékezetben volna még egy-egy részlet, egy-egy adat, a mit innen, vagy onnan valamelyik kézi könyvből mintegy vizsgái feleletképen idéznének; de csak mint idegen anyagot, épen úgy, mint a hogy a latinból, vagy a görögből, avagy a mathezisből betanult formulát, azonban semmi esetre sem úgy, mint a mi a saját lelkükkel egybeforrott, a mi teljesen beleolvadt saját énjükbe; nem úgy, mint a minék igazságáról feltétlenül meg vannak győződve, mint a mit nyereségüknek és életük megszentelő, fölemelő erejének hisznek, tudnak és vallanak.

Sajátságos jelenség, hogy pl. az egyetemes tanügyi bizottságban sem lehetett keresztül vinni most a vallástani tanterv-revisionál sem, hogy a vallástanításnak gerinczét képező hit- és erkölcs-tan a VII-I-ik osztályba tétessék át, oda, ahol a tárgy már teljesen lélektani alapokon kezelhetőnek, a hol az érettebb és a már problémák iránt is érdeklődő ifjú lelkek előtt föl lehetne tárni, meg lehetne magyarázni, hogy az egyes hittani tételekben, — változó formák mellett is, — örök igazságok vannak kifejezve; hogy az egyes dogmákban kifejezésre jutott gondolatok igazságát ma a természettudomány is hatalmasabb érvekkel bizonyítja és igazolja, mint azt valaha még csak sejtették volna is az eldődök; hogy a dogmák nem pusztán papi találmányok, hanem azoknak mély lélektani alapjaik vannak; hogy maga a vallás nem *tan*, hanem *élet* és hogy az erkölcsiség nem csupán társadalmi conventio, hanem isteni világrend.

A fiatal ember — és ez nagyon jó, hogy úgy van, — mindenik egy-egy kételkedő Tamás, a ki csak akkor hiszi majd el, hogy az Úr feltámadott, ha a sebek helyébe bocsáthatja újjait. Szeret mindent önmaga tapasztalni. Nekünk nem hiszi el, hogy a tűz éget, a míg csak magát egyszer meg nem égette. Hát hogyan higgyen el magas, fenséges metaphysikai dolgokat, ha azok megmérhetetlen és megközelíthetetlen messzeségben csak felette vannak, hozzá soha egy pillanatra is közel nem hozatnak; ha soha nem figyelmeztettetik arra, hogy íme nézd meg, azoknak a kérdéseknek, a melyek koronájukkal felnyúlnak az égbe, a gyökerei ott vannak a saját lelkedben, csak keresd meg azokat a

finom hajszál gyökereket, a melyekkel bele foródnak egész szellemi világodba, értelmi munkádba, szived dobbanásaiba, érzelmeid megnyilatkozásaiba és akarated tényeibe!

Bibliai történetek, egyházhistoria, vallások történeté, symbolika. stb. tanítása mind csak segéd eszköz volna épen arra, hogy a VIII. osztályban aztán pszichologiai alapokon fejtegethetnének a hit- és erkölestan. Akkor aztán majd épen a művelt osztály nem volna olyan járatlan a vallás dolgaiban és nem volna olyan idegen az egyháztól, mint a milyen ma.

Micsoda más színben, milyen egészen más világításban tűnnek fel az emberek előtt az egész vallási élet, ha — mondjuk — az ifjúságnak egy bizonyos értelmi fejlettségi fokon a vallás úgy taníthatnék, hogy annak lélektani alapjai tártnának fel az ifjak szemei előtt és ők maguk szemlélnék lelküknek ama mozdulásait, vágyait, kérdezősködéseit, törekvéseit, a melyek elöázhatatlan postulatunként követelik egy felsőbb szellemi világ létezését, a mulandósággal szemben az örökkévalót, a bűnnel szemben a megváltást, a gyarlósággal szemben a tökéletességet, a háborgással szemben a békességet és a kételkedéssel szemben a bizonyosságot, az abszolút igazságot

Nem hiszem, hogy ne valóságos élvezettel foglalkoznának az ifjak a vallással, ha például feltárnák előttük azokat a szellemi mozgalmakat, a melyek határozott postulatunként vezetnek a valálshoz és megmutatnák nekik, — persze közérthetően és nyomról-nyomra haladva, hogy a vallás „nem fogalmak dialektikája, hanem az életé, mély érzésnek és férfias erőnek az összetalálkozása, egyiknek a másik által való megnemesítése, a pusztá természeti erőnek és a lágy gyöngeségnek ellentéte fölé való mind szabadabb fölemelkedés és bizonyos belső heroismusnak a kitörése, a mely világokat helyez világokkal szembe s magából a pusztulóból is új életet tud meríteni“ (Eucken.)

Nem hiszem, hogy ne tudnák megérteni ifjaink a vallás lélektani alapjait, ha azokra próbálna az oktatás építeni.

Ilyen lélektani alapok pl. az emberi szellemnek a végtelen, az abszolút, a tökéletesség felé való törekvése, a végesen való benső fölemelkedés vágya; ezzel a legszorosabb összefüggésben a szabadság utáni vágyakozás, majd az egységre, az összefüggésre

való törekvés, az emberi szellemnek a morális élet utáni vágya, a nagyságra és a lelki életre való törekvése. Ezek hajtják együttesen és egyenként az embert s az emberiséget a valláshoz.

Szemléltetésül a felsoroltak közül csak egy-két élet jelen ségre akarok rámutatni, hogy igazoljam, hogy tényleg ezek *követelik* a vallást.

A szellemi élet mindenha a végtelen, az abszolút, a tökéletesség felé törekedett. Ezzel a törekvéssel ez a földi világ merőben ellentétben van; ez az embert mindenfelülről csak korlátokkal veszi körül és tehetségeinek mindenütt határt vet. És mégis a szellemi munkának tulajdonképeni lényegét a végesen való benső fölemelkedés teszi. Az ember egyenesen *nem teheti*, hogy a világot végső alapjáig föl ne tárja, mindenestől fogva a maga gondolat köre alá ne helyezze. Hiszen a kultura összes mozgalmá nem egyéb, mint egy szakadatlan harc ezzel a földi világgal, ennek korlátozó hatalmaival és egy folyton előre haladó urrá létel e világ felett. Erre a küzdelemre és erre az úrrá lételre azonban az ember teljesen képtelen lenne, ha csak ennek a világnak volna egy darabja. A léleknek a világ felett való szabad szárnyalása nélkül lehetetlen e világban valami nagyot alkotni. Még a lehetetlennek is lehetőként kellett feltűnnie az ember előtt, hogy csak elérhesen annyit is, mint a mennyit már elért.

A földi lét korlátaival folytatott küzdelmen kívül a szellemi öntudatra ébredt embernek azonban még erősebb harca van épen önmagával, a saját korlátolt énjével. A lélek kész volna, de a test erőtelen. És egy meglepőleg fenségcs jelenség az az emberiség történetében, hogy a világhistoriának nagy forduló pontjai épen ott vannak, a hol az ember ebben ez önmagával vívott benső harcban újabb mélységeket fedezett föl önmagában és a hol e fölfedezésből kifolyólag megváltozott a külső világhoz való viszonya. Ott van a keresztyénség és a reformáció!

Ha már most ez a benső küzdelem csak pusztán emberi volna, ha csak az agy tömegeinek egy szeszélyes hullámvetése volna, — bizony nem volna egyéb, mint a képzelet aberratiója, mint hiú önfelmagasztalás, üres illusio. Ennek a mozgalomnak mélyebb alapja van s benne egy abszolút életnek és létnek az ereje működik. Lelkünknek a végtelen, az abszolút, a tökéletes után való vágya csak haza kívánczolás az atyai házba.

Ezzel a végtelen után való törekvéssel a legszorosabb összefüggésben van a szabadságra való vágy. Csodálatos, hogy ösjogon minden ember szabad akar lenni szellemileg és physikailag egyaránt. A szabadsággal az ember valami addig előtte ismeretlen méltóságot, valami hasonlíthatatlan nagy erőt, benső felmagasztaltságot látszik nyerni. És az egész világhistoria azt mutatja, hogy a míg és a mennyiben az ember csak úgy tekinti magát, mint pusztá láncz-szemét egy rajta kívül álló s eltörhetetlen lánczolatnak: addig nem kezdeményez, a cselekvést nem veszi fel; hadd történjék, a minék történnie kell. A szabadság csak ott lehetséges, a mikor felemelkedtünk egy új világba, a mely tisztán emberin már túl van. A szabadság csak egy absolut élet közléséből származik. Még magának a szabadság-vágyának az előállása sem volna megfogható csupán ebből az életből. Azt az életet pedig, a melyben a szabadság lehetséges, csak a vallás tárja fel. Vallás nélkül a szabadság üres frázis csak. Semmiféle igazi szabadság nem állhat meg vallás nélkül, természetesen viszont semmiféle vallás szabadság nélkül.

Tovább elemezve a szellemi élet vágyait, törekvéseit, a szabadságra törekvéssel szoros összefüggésben van az örökkévalóság után való vágy. Igaz, hogy az ember az idő korlátaihoz van kötve, de az ember ezt az időhöz kötöttséget mindig létének csak egy bizonyos körére ismeri el, mert már önmagában a szellemi élet tulajdonképen felülemelkedés az időn, küzdelem az idő ellen és diadal az idő felett. Nemcsak a tudomány adja a maga igazságát sub specie aeternitatis, hanem általában minden, ami csak a szellemi élethez tartozik, megveti az idő árjával való eltünést, az idő változásának, vagy szeszélyének való alávetését, sőt megfordítva, ő akarja az időket mérni és értéküket meghatározni.

Ez az örökkévalóság után való vágy nem elégszik meg azáltal, hogy csak megmeneküljön az idő hullámmzásaitól, hanem egyenesen magával az idővel, ennek saját birodalmán belül veszi fel a harcot és amint *Eucken* oly gyönyörűen mondja, az időnek és az örökkévalóságnak ebből az összeütközéséből áll elő tulajdonképen az emberi értelemben vett történet. Az idő fölél is a pusztán emberi soha sem helyezheti magát; ez a föl-

emelkedés is a szellemnek egy más, önálló világával függ össze, a melynek létezése és reánk való hatása nélkül minden törekvés, hogy az idő korlátaitól függetlenítsük magunkat, reménytelen volna és az ember tisztán csak máról — holnapra élő lény nyé válnék. Ezt az örökkévaló világot is a vallás tárja fel; vallás nélkül a szellemnek ez a vágya is egészen csak üres ábránd volna.

Azután ott van a szellemi életnek az egységre törekvése; az a vágya, a melylyel az egészet, az universumot a maga összefüggésében kívánja áttekinteni és a maga benső egységében megérteni. Érti az ember, hogy egész létünket valóságos babeli zavarral és szétforgácsolással fenyegetné, ha a tudomány, a művészet, a technika, avagy a gyakorlati socialis élet stb. mindenik egészen külön világnézetet fejtene ki. A rész-igazságok fölött egy egyetemes, egy az egész emberre és minden emberre érvényes igazságot, egységet keres a lélek.

Minden egyes ember a maga szellemi képességeire nézve is egy-egy individualitás s ez az egyéniség mentől erősebb, annál inkább elkülöníti az embereket egymástól. Már most ez egyének közösége és a lelkeknek kölcsönös egymást megértése is egyáltalában nem volna lehetséges egy olyan világ nélkül, a mely lényünket a maga legmélyebb alapjaiban körülfogja és összetartja. A hol a vallás épen az abszolút élethez való viszonyból kifolyólag nem tár fel bizonyos közös feladatot és nem nyilvánít minden pusztán csak önző törekvést teljesen hiábavalóságnak, ott minden egyenlőség és testvériség csak üres beszéddé válik a való élet óriási különbségeivel szemben; ott mindenesetre az állás, a születés, a műveltség, a vagyon, a physikai vagy szellemi erő aristokrátiája mondja ki az utolsó szót. A világtörténet egyik nagy tanúbizonyságtétele, hogy a vallás a hol és a mikor friss, ifjú erőben érvényesült, ott és akkor mindig közelebb hozta az embereket egymáshoz; ott és akkor mindig védője volt a gyöngeknek és kiváltságok szolgájává csak ott vált, ahol elaggott és elsorvadt.

Az egyéni, önző elkülönítés mellett minden sátáni tagadás daczára is ott van az egységre törekvés. Meríthette-e ezt az ember pusztán önmagából, a saját képességeiből? Nem működik-e ebben a vágyban, ebben a törekvésben is egy egységes, abszolút,

felsőbb világnak az ihletése ? Mikor aztán ennek a szellemi világnak az ereje saját benső élő erőnké válik, akkor az embernek a saját énjéről és egész életének a feladatáról való fölfogása merőben megváltozik, egyénisége valami olyan mélységet nyer, a minőről előbb még csak sejtelve sem volt a pusztán természeti embernek.

Végül ha még rámutatok az erkölcsi tökéletesedés vágyára, vagy a nagyságra való törekvés olthatatlan szomjára, bizony még mindezekben együttvéve akkor is lelki életünknek inkább csak az értelmi köréhez tartozó vágyakat és törekvéseket soroltam fel, mint a vallás lélektani alapjait ; hol van még az érzelemnek és az akaratnak nagy köre, a szeretetnek világa s a cselekvés bitorodalma ?!

Azonban ennyiből is kitűnik, hogy a szellemi életnek egész fejlődése, összes nyilvánulása minden egyes ponton a legszorosabb összefüggésben van a vallással s csak ezt az életet kell a maga fő vonásaiban élesebben megfigyelni és feltüntetni, már ez önmagában a vallás mellett szolgáltat bizonyítékokat. Ily tárgyalás mellett a vallás aztán majd nem úgy tűnik föl, mint valami olyan, a mi csak függelékképen járul hozzá a szellemi élethez, hanem, mint olyan, a mi épen magából ebből az életből nő ki, sőt a mi nélkül szellemi élet egyenesen lehetetlen. Ilyen világításban meglátjuk, hogy vallás nélkül az egész szellemi életnek nincs valódisága és az emberre nézve nincs igazi benső nagyság. A vallás, a melynek, — akárhogy is határozzassuk meg, — utóvégre is legbensőbb magva az abszolút élet feltárása, a legnagyobb bizonyosság, sőt egyenesen ez minden más bizonyosságnak is a forrása. Nélküle legyőzhetetlen marad az a kétely, hogy vajjon egyáltalában van-e valami bizonyosság birtokunkban, hogy még gondolataink is igazak-e, a dolgokat a maguk valóságában látjuk-e és fogjuk-e föl ? És vallás nélkül újból és újból a legüresebb subjectivitásra süllyedünk vissza, a miből aztán a szellemi és erkölcsi anarchia születik.

Ne induljanak el hát Önök, ifjú barátim, holmi üres jelszavak után, még ha azok esetleg a tudomány talárját vennék is magukra. A régi debreczeni professorról, Hatvaniról regéli a mese, hogy egyszer helyette a Sátán akart előadást tartani ; de mikor

fözlúgott „merész hangon, őszinte hitben“ az ifjuság ajkán az „Erős várunk nekünk az Isten!“ egy pillanat alatt eltűnt a kísértő. A tudomány suhogó fekete öltönyében ma is még sok kísértő jelenik meg; de a mikor jó az igazi professor, a valódi, az már

„Mi a természet zára, nyitja?
Isten dicsőségül tanítja.“

Erről ismerszik föl az igazi. Erre az igazira figyeljenek Önök!

Az Úr adjon Önöknek testi és lelki erőt, hogy tanulmányait megkezdhessék, avagy folytathassák s az Ő dicsőségére végezdhessék. Erősítse Önökben a kötelesség teljesítést. Szentelje meg lelkük vágyait és törekvéseit, hogy ezek vezessék Önöket egy magasabb szellemi világba és tegye mindnyájukat bizonyosokká, hogy akkor, a mikor majd akár a templomi szószéken, akár a tanári katedrán szolgálnak, az emberiség legfelségesebb érdekeinek fognak szolgálni és e szolgálat nem lesz hiábanvaló!

Az Istennek áldása nyúgodjék ezen az intézeten is, a mely alma materként fogad mindnyájunkat keblére!

Ezzel az 1901—902. tanévet megnyitottnak nyilvánítom.

Kenessey Béla,
theol. igazgató.

Adatok az 1901—1902. tanévről.

Az 1901—1902-iki hetedik tanév megnyitása a fakultás előjáróságának, a tanári karnak, az ifjúságnak és az érdeklődő közönségnek jelenlétében 1901 szept. 15-én történt meg az ifjúsági énekkar, *Dr. Bartók György* püspök úr és *Kenessey Béla* igazgató közreműködése mellett. Főtiszteletű és Meltóságos püspök úr emelkedett szellemű tanév-megnyitó imája után *Kenessey Béla* igazgató „A vallás, mint lelki életünk követelménye” című értekezését olvasta fel.

Erre a tanévre fölvételért folyamodott összesen 131 ifjú és pedig a) régi hittanhallgató 47 ; b) új hittanhallgató 28 ; c) régi bölcsészeti-hallgató-tanárjelölt 35 ; d) új bh. tjelölt 21 ; tehát a theologiai pályára 75 ; a tanárira 56.

Az 1901 aug. 30-án tartott kari ülést megelőzőleg, — a melyen a fölvételek eszközöltettek, — folyamodványát visszakérte 3 új és 1 régebbi bölcsészethallgató-tanárjelölt ; más pályára való lépését jelentette be még a beiratás előtt 1 theologus. A folyamodott theologus ifjak mind fölvétettek, a hely szűke miatt mellőzni kellett 3 tanárjelölt kérvényét.

A beiratások szept. 10 s következő napjain eszközöltetvén, a fölvett ifjak mind beiratkoztak ; a beiratás után azonban mindjárt még szept. 17-én más pályára távozott 1 theologus ifju.

A theologus ifjak létszáma volt az I—IV éven 74 ; a bölcsészethallgatóké szintén az I—IV. éven 48 ; összesen 122, ezek közül egy theologus ifju künnlakó lévén, az internátusban volt a tanév elején 121 ifju.

A theologusok közül az I—IV. éven 160 kor. egész díjjal fölvétetett 15 ; 100 kor. kedvezményes díjjal 26 ; 50 kor. díjra : 28 ; mig ingyenesnek 4.

A bölesészettanhallgató-tanárjelölt ifjak közül pedig 400 kor. egész díjra: 14 300 kor. kedvezményes díjra 13; 200 kor díjra 3; állami ingyenes helyre följánlatott 18.

A bölesészethallgatók közül 1901 október 8-án meghalt *Boda Lajos* II. éves ifju, egyike a legjobb igykezetű és magaviseletű növendékeinknek; részint pedig nevelőségre, részint künnlakásra, vagy más pályára távozott 7, helyükre azonban évközben újabb fölvételek történtek.

A theologus ifjak közül is időközben, a második félev elején jogi pályára lépett át 1; de a létszám megmaradt, a meny nyiben november elején kari engedélylyel 1 tanárjelölt-theologusnak iratkozott be.

A theologus ifjak közül a nagyenyedi Bethlen kollegiumtól járó ösztöndíjakban a következők részesültek:

Bartha János, Máthé Gyula, Osváth Lajos és Tóth Gyula IV. évesek;

Farkas József, Izsák Aladár, Kiss Albert, Kónya Kálmán, Márton Árpád, Megyaszai Mihály és Takács József III. évesek;

Csutak István, Demény Miklós, Koncz Ferencz, Ravasz László és Tóth János II. évesek.

Időközben a nagy lelkész-hiányra tekintettel segédlelkéshi szolgáltatokra kellett kibocsátanunk Tóth Gyula és Márton Árpád theologusokat. Ezek ösztöndíjas helyre megüresedvén, ezekre Gyenge János és Márk Mihály II. éves theologusok ajánlottak s neveztek is ki a Bethlen-kollegium előjárósága által.

Az első félévi kollokviumok letétele után a tanusított szorgalomra és magaviseletre tekintettel a jótétemények a fölvétel alkalmával történt kiosztáshoz képest némileg módosultak, amely nyiben a 160 koronát fizető egész díjások között csak 6 maradt, ellenben a csak 100 koronát fizetőké 3-mal emelkedett, az 50 koronát fizetőké 2-vel és ingyenes lett még 1.

A bölesészethallgató-tanárjelöltek közül a 18 állami ingyenes helyre a Nagymélt. vall és közoktatásügyi miniszter úr a következő ifjakat nevezte ki Ady Lajos (II. é.), Barthos Indár (III.), Batta István (III.), Báthory József (II.), Becző Gyula (II.), Gál Jenő (III.), Győre János (IV.) Kónya Gyula (IV.), Kutasi Károly (III.), Orbán Elek (IV.), Osváth Ferencz (IV.), Róth Ágoston

(III.), Sándor Pál (IV.), Szabó József (II.), Szatmári Jenő (IV.), Szegedi Dezső (IV.), Varga Gábor (IV.) és Zakariás Ödön (II.).

Miután azonban a jótéteményes ifjak közül Barthos Indár nevelőséget vállalván, eltávozott, Ady Lajos 600 kor. kari ösztöndíjat, Róth Ágoston és Varga Gábor pedig 800—800 kor. tanárképezdei stipendiumot nyertek, 1 ifjú pedig a vizsgán történt visszavettete miatt az állami ingyenes jótéteménytől a miniszter úr által megfosztatott, az így üresedésbe jött 5 helyre a második félévtől kezdve Gaál Pál (II.), Gretzmacher Jenő (II.), Osváth Gedeon (I.), Tárczy Károly (I) és Weiszer Róbert (II.), tanárjelöltek nevezettek ki a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Ö Nagyméltósága által.

Az ösztöndíjakért, valamint az állami ingyenes helyekért minden évben újból, külön kell kérvényezni; akik azonban már egyszer ezeket megkapták, lehelőleg mind addig élvezetükben hagyatnak s illetőleg azokra újból felajánlatnak, a mig csak rájuk érdemtelenné nem teszik magukat. A lefolyt tanévben fordult elő a szomorú eset, hogy egy ifjú az alapvizsgán egy egész évre visszavetteten, a miniszter úr ingyenes jótéteményétől megfosztotta s helyére mást nevezett ki. E ténynyel ama felfogásának adott kifejezést, hogy az állami ingyenességet határozottan ösztöndíj jellegűnk kívánja tekinteni s azt azonnal elveszti valaki, ha reá akár szorgalma, akár magaviselete által érdemtelenné lett.

A miniszteri magas rendelet értelmében az állami ingyenes helyeken levő tanárjelöltek a többiekkel együtt mindenben az internatusi fegyelmi szabályok alá tartoznak s a Fakultás Elöljárósága az igazgató útján minden semesterben ellenőrzi az illetők tanulmánybeli előhaladását is, amennyiben az ifjak tartoznak fél-évenként kollokválni és erről indexeiket az igazgatónak bemutatni, aki az Elöljáróságnak teszi meg e tekintetben jelentését. Azoktól a jótéteményesektől, akik a II ik év végén köteles alapvizsgát vagy mindjárt a tanév végén, vagy legkésőbb szeptember elején le nem teszik s a vizsga letételét hitelesen nem igazolják, a jótétemény elvételük s helyükre azonnal mások terjesztetnek föl kinevezés végett. Az ingyenes helyekre mindenkor csak oly ifjak ajánlatnak föl, akik már legalább egy félévet töltöttek

magában az intézetben és az egyetemen, hogy így a felajánlással, a tapasztalt előmenetel és magaviselet alapján, a tanári kar és illetőleg az Előljáróság mintegy felelősséget vállalhasson további előhaladásukra és jó magaviseletükre nézve.

A theologus ifjak *előmenetelét* a félévi kollokviumok következő eredményei mutatják:

Az *első félévben* a 74 theologus ifjú közül 1 vagy több tárgyból nem kollokvált az I—IV. éven összesen 18. Az összes tantárgyakból teljes kollokviumot tett 56 ifjú közül az I—IV éven általános *jeles* volt: 10; *jó* 18; *elégséges* 28. Az osztályzatok így oszlanak meg IV. éven jeles = 0; jó = 2; elégs. = 3; nem kollokvált a kellő időben = 4. III. éven: jeles = 2; jó = 5; elégs. = 5; nem kollokvált = 5. II. éven jeles = 5; jó = 7; elégs. = 7 nem kollokvált = 2. I. éven jeles = 3; jó = 4; elégs. = 13 nem kollokvált = 7

A *második félévben* a 74 theol. ifjú közül az összes tantárgyakból kollokvált 53. egy vagy több tárgyból a jövő tanév elejére maradt el 21. Az I—IV éven *jeles* = 3; *jó* = 17; *elégséges* = 29; elégtelen = 4. A IV. éven jeles = 0; jó = 2; elégséges = 3; nem kollokvált: 4. A III. éven: jeles = 1; jó = 5; elégséges = 10; nem kollokvált = 1; a II. éven: jeles = 0; jó, = 6; elégséges = 6; nem kollokvált: 9; az I. éven jeles = 2; jó = 4; elégs. = 10, elégtelen = 4; nem kollokvált 7.

Be kell vallanunk, hogy ez meglehetősen szomorú statisztika. Eredménye ez annak az évek óta leverőleg tapasztalt jelenségnek, hogy a theologiai pályára csak elvétve jó egy-egy jelessel, vagy általános jóval érettségizett ifju, hanem az átlag mind csak elégséggel jön, gyarló előkészültséggel, gyenge szorgalommal és nem egyszer erkölcsileg is igen ingatag alappal.

A pályatétel, a melyek részint a Telekianumból, részint a Szász Domokos- és a Nagy Péter-féle alapítványok kamataiból jutalmaztattak s még az 1900—1901 tanév végén kihirdették a következők voltak

1. *A bibliai tudományok köréből*

Az ó testamentum tanítása a bűnről és kegyelemről.

Jutalma a Szász Domokos-alapból 70 kor.

2. *A systhetika theologiából:*

„Grundriss der Dogmengeschichte von Dr. A. Dorner“ című mű 239–400. lapjai alapján ismertetendő a nyugoti keresztényen egyház tanfejlődése s hozzáadandó a 350–394 lapok szabatos műfordítása

Jutalma a gr. Teleki és a Szász D.-alaphól 70 kor.

3 *Egyháztörténetből:*

Irassék meg az erdélyi ev. ref. egyházkerület valamelyik egyházközségének rövid története. A történetnél eredeti források használandók pontos idézetekkel. (A XVI XVIII századból használt fontosabb okmányok mellékletként hű másolatban csatolandók.)

Jutalma a Szász Domokos-alaphól 70 kor.

4. *A gyakorlati theologiából*

a) Egyházi beszéd szabadon választott textus felett.

Jutalma a Nagy Péter alaphól 40 kor.

b) Predikáció-műfordítás francia, vagy német nyelvből

Jutalma a Nagy Péter alaphól 40 kor.

c) A legjobb predikáció írójának és előadójának, aki évközben a homiletikai Seminariumon ilyennek találtatott a Nagy Péter alaphól 30 kor (Nyílt pályázat)

5. *A bibliai nyelvekből szóbeli nyílt pályázatra:*

Jeremiás profécija a héberből és a Rómáj levél a görögből

Jutalma a Szász D alaphól 70 kor.

6. A héber nyelvből az I éves theologusok között legtöbb előmenetelt tanúsító ifjú jutalmazására 32 kor.

7. A legjobb harmonium játszó jutalmazására 70 kor.

Ez a pályázat is meglehetősen szegényes volt; a mennyiben teljesen meddő maradt a systhetika theologiai, az egyháztörténeti és a bibliai nyelvekből hirdetett szóbeli nyílt pályázat. A bibliai tudományok s a gyakorlati theologia köréből beérkezett pályaművek felett az illetékes szaktanári bíráló a következőket mondja

A biblia tudományok köréből kitézött pályakérdésre egy munka érkezett: „A bűn és kegyelem az ó-testamentumban“ címmel, „Szent, szent, szent a seregeknek Ura“ stb. (És. 6. 3) jellegével

A bevezetésben adott nagyon felületes és üres meghatáro-

záson kívül, melyet a bűnről és a kegyelemről ad, többet nem is beszél sem a bűnről, sem a kegyelemről, hanem adja dióhéjban kivonatolva azokat, a miket dr. Kovács Ö. a vallástörténetben vázlatosan mondott el Izrael vallásáról. Elsietett, minden tanulmány nélkül való, sekélyes dolgozat; még csak a témát sem értette meg, annál kevésbé tudott csak hozzávetőlegesen is mondani róla valamit. Egyetlen mondattal sem árulja el, hogy csak egy pillanatra is tudta volna, hogy valójában miről kellene írnia. Fogalma sincs a bibliának e két nagy kérdés körül kialakult világnézetéről, e két cardinalis gondolatáról. Historizál; de semmit nem fejteget.

A pályadíj még csak szorgalom-díjképen sem adható ki; mert a szorgalom-díj sem jutalmazhatna egyebet, mint a lemásolást; de még a lemásolás is tele van figyelmetlen helyesírási hibákkal.

A „Más alapot senki nem vethet azonkívül, a mely egyszer vettetett, mely a Jézus Krisztus“ jelige alatt két egyházi beszéd adatott be, az egyik Máté 27. 15–27. versek textussal, a másik Ján. I. 19–28. alapigékkal.

Mind a két beszéd a lehető leglaposabb morális predikáció. Mind a kettő választott textusának csak a legfelületén marad. Az elsőben nem tudja Pilátusnak, a másodikban nem Kercsztelő Jánosnak a jellemképét megfesteni. Halavány, szétfolyó, semmit mondó alakok. Mind a két beszéd bevezetésében már annyit előlegez a tárgyalásból, hogy a tárgyalás egészen elveszti érdekességét. Az első beszéd (Mt. 27. 15–27.) bevezetése nagyon hosszú is az egészhez mérten. Aztán mit tud a nép tragoediáról? A felosztás nem rossz egyikben sem, sőt mindenik felosztás egészen alkalmas volna arra, hogy ezek alapján plastikus jellemképeket adjon az író, ha volna benne alakító erő. De ez nincs. Erő nélkül pedig semmit se lehet csinálni.

E két beszéd annyira gyenge, hogy a jutalmazásnál szóba sem jöhet.

Az egyházi beszéd pályakérdésre beérkezett harmadik műnek a jeligéje is, a textusa is *I. Pét. II. 25.* vers. Nem kifogástalan, de minden esetre figyelemre méltó munka. Bevezetése s a

tárgyalás rendjén felhozott egy világosító példája egészen közvetlen s a szerzőnek a közvetlenség iránt való érzékét mutatja. A tárgyalásban is erő van, bár ez az erő itt-ott túlzásokba ragadja. A lelkiismereteket akarja fölrázni, de egyelőre megelégszik azzal, hogy argumentatio helyett inkább csak túlon túl erős és így nem egészen igaz kifejezésekkel érjen el hatást. Textusa arról beszél, hogy tévelyegtetek, de megtértetek, tehát dicséretet, elismerést foglal magában, az előbbi állapotnak jobbra fordulását constatálja. Szerző azonban mindvégig egy erősen dorgáló beszédre használja föl ez alapigékét s megtérésre hív föl, tehát egy még jövőben bekövetkezendő dologra. Ha már ezt a textust választotta, legalább a beszéd végén fejezte volna ki, hogy milyen jól esnék neki, ha ő is ezt a bizonyosságot tehetné hívei felől, mint a mit tett az apostol, hogy így használta volna föl felvett alapigéjének második gondolatát is.

Az irány — néhány nehézkesebb mondatról eltekintve, — elég folyékony, sok benne a közvetlenség, a beszéd második felében a melegség.

A mű jutalomra érdemes. A fölfogásban valóban evangéliumi világnézet van.

A francia műfordításra egy mű adatott be „Le Dieu inconnu“ jeligés levéllel. Az eredeti egyike a francia egyházi beszéd-irodalom remekeinek. A fordítónak már önmagában a beszédnek a megválasztása igen jó izlésére vall. Lelkiismeretes hűséggel jár el a fordításnál; de ez a hűség aztán igen sok helyütt magának a magyarosságnak esik rovására. Nem arra gondol, hogy a francia styl szépségeit adja vissza a magyar irány zamatosságában, hanem csak arra, hogy lehetőleg minden mondatot lefordítson a szavak közvetlen szótári jelentésével, sőt sokszor e szótári jelentés árnyalataira sem ügyel. Különösen nehézkessé teszi a fordítást az „azon“, „ezen“ mutató névmásnak, csaknem mindenütt, helytelen használata. A műfordítás valamely szövegnek nem szóról-szóra való fordítása, hanem az eredetiben lévő gondolatoknak, eszméknek, irányi szépségeknek és finomságoknak a magyarban olyan magyarossággal való visszaadása, mint a minő a francziassággal van az eredeti írva. Az eredetiből semmit elvenni, sem ahhoz

semmit hozzátoldani nem szabad; de viszont a hűség kedvéért nem szabad áldozatul vinni a magyar irály sajátosságait s különösen nem a világosságot és közérthetőséget. A fordításban megjelölt mondatok s szavak kijavításával azonban könnyen egészen élvezhetővé is tétethetik a fordítás. Csak még azt jegyzem meg, hogy a bibliai idézeteket a magyar biblia szövegéből kellett volna vennie -- így mindjárt magát a textust is -- s azokat nem a francziából fordítania; továbbá meg kellett volna jegyezni, hogy *ki* az eredeti mű szerzője?

A különben egészen lelkiismeretes mű pályadíjra érdemes.

A f. é. június 14-én egészen csak belkörüleg megtartott évszáró alkalmával osztattak ki a pálya- és jutalomdíjak. Az egyházi beszédért pályadíjat nyert: *Izsák Atadár* III. éves theol.; a műfordításért: *Gyenge János* II. éves theol. a Nagy Péter féle homiletika-seminariumi díjat kapta *Szabó István* IV. éves theol. a héber nyelvből tett előmenetelért jutalmat, illetőleg szorgalmi díjat nyertek: *Fosztó Dénes*, *Koszorus István* és *Soós Adolf* I. éves theologusok; a harmoniumon való játékért *Osváth Lajos* IV. és *Demes Ferencz* III. éves theologusok kaptak 40—40 koronát; míg a 24—24 kor. szorgalom díjban *Kiss Albert* és *Farkas József* III. éves theologusok részesültek.

A ki nem adhatott pályadíjakat az Előljáróság egy konviktusai külön alap javára letétként kezeltenyi rendelte, mely alap a jövőben is az esetleges fennmaradó pályadíjakból fog gyarapíttatni.

A tanárjelölt ifjak komoly munkáját és szorgalmát mutatja, hogy a lefolyt tanévben *Róth Ágoston* és *Varga Gábor* kapták meg a 800—800 koronás tanárképezdei, *Ady Lajos* és *Császay László* a 600—600 koronás kari ösztöndíjat; míg *Varga Gyula* a gróf Wenckheim Frigyes-féle 500 koronás ösztöndíjat úgy hogy a bennlakó tanárjelöltek közül a 18 állami ingyenesen kívül ösztöndíjasok voltak a most említettek mellett még: *Görög Ferencz*, *Kliment Jenő*, *Mockovcsák János*, *Müller Ede* és *Szilágyi Géza*; összesen 10, az állami ingyenesekkel együtt 28.

Az ifjuság erkölcsi magaviselete átlag és egészben meglehetősen volt. Nagyobb fegyelmi ügyben ugyan csak két alkalommal kellett tanári széket tartani; de feltétlenül szükséges lesz bizo-

nyos nem az intézet keretébe illő elemtől az ifjúságot megtisztítani, a mennyiben a szabadsághól többen szabadosságot csináltak.

Az egészségügyre való felügyelet az intézeti derék, lelkiismeretes ifjú orvos *dr. Parádi Ferencz* kezében volt; a ki azonban a lefoiyt tanév végén Deésre nevezetvén ki a megyei kórház igazgató-főorvosává, a jövő tanévre már az Elöljáróság az eltávozott orvos helyére *Dr. Filep Gyula* egyetemi tanársegédet választotta meg.

Szokásos nyilvános ünnepélyeink voltak okt. 31-én a reformáció emlékűnnep, a mikor *Nagy Károly* theol. tanár és márcz. 15-ike, a mikor meg *Kenessey Béla* igazgató mondott beszédet. Ezeken kívül a fakultás dísztermében megtartattak az idén is a *protestáns esték* a közönség nagy érdeklődése s a tanárikar tagjainak közreműködése mellett és a *gyermek-istentiszteletek*, a mely utóbbiak vezetését *Dr. Kecskeméthy István* theol. tanár vállalta magára.

Ennyit az év történetéről!

III.

A fakultás elöljárósága és tanári kara.

1. A fakultás elöljárósága.

A fakultás az erdélyi ev. ref. egyházkerület által tartatván fenn s annak tulajdonát képezvén, mint ilyen, annak kormányzata és felügyelete alatt áll.

A közvetlen kormányzás és főfelügyelet a fakultás törvényei értelmében a püspökre s illetőleg annak helyettesére és az egyházkerületi közgyűlés által választott fő- és aligazgatókra és a tanári karra van bízva, akik együtt alkotják az intézet elöljáróságát.

Az elöljáróság elnöke *Dr. Bartók György*, erdélyi ev. ref. püspök.

Helyettes elnök: *Kenessey Béla*, egyh. ker. közfőjegyző.

Főigazgató: *Dr. Vályi Gábor*, tud. egyetemi ny. r. tanár, igazgató tanács elnök-helyettes.

Aligazgatók: *Dr. Szádeczky Lajos*, tud. egyetemi ny. r. tanár, a Magy. Tud. Akadémia I. tagja, az Erdélyi Múzeum-Egylet bölcsészeti-történelmi szakosztályának titkára, a kolozsvári ev. ref. egyházközösség presbytere.

Hóry Béla Kolozsvármegye árvaszéki elnöke, a kolozskalotai ev. ref. egyházmegye gondnoka, a kolozsvári ev. ref. egyház presbytere, az Erd. Irod. Társ. rend. tagja stb

Elöljárósági jegyző: *Pokoly József*, theol. ny. r. tanár.

2. A fakultás tanári kara.

Kenessey Béla igazgató, tanító- és új szövetségi irodalom-történetet és ó és újszövetségi biblicai theológiát; egyházkerületi közfőjegyző, egyet. konventi r. tag, a Magy. Orsz. Ref. Egyh. Közalap-Végrehajtó-Bizottság előadója, az Egyetemes tanügyi bizottság tagja, az Orsz. Prot. Árvacgylet, a Magy. Prot. Irod. Társaság, az Erd. Múzeum-Egylet, a Szabad Lyceum és a

Mária Dorothea-egyesület választmányi tagja. Tanár 1884 óta. Szerkesztője a Prot. Árvaházi Képes Naptárnak. Czikkei, felolvasásai az Erdélyi Prot. Lapban jelentek meg. Külön füzetben „A keresztyénség lényege“ s Gyászbeszéd gr. Csáky Györgyné felett. Helyettesként tanította e tanévben a homiletikát és vezette a homiletikai Seminariumot.

Dr. Kecskeméthy Csapó István, az ó- és újszövetségi írásmagyarázat és a hébernyelv ny. r. tanára. Tanár 1895 óta. Rendes és választmányi tagja a Magy. Prot. Irod. Társaságnak, az Erdélyi egyházi értekezletnek, a Lorántffy Zsuzsanna jótékony nőegyletnek, a ref. Ifjúsági és a budai nőegyletnek, rendes tagja a Magyar Történelmi társulatnak. Szerkesztette a „Kis Tükör“ népies vallásos heti lapot és a „Koszorú“-t, miut a Magy. Prot. Irodalmi Társ. kiadványát.

Pokoly József, az egyháztörténelem ny. r. tanára, egyet. konventi r. tag, a Magy. Prot. Irod. Társ. alapító s a Magy. Történelmi és a Szepesmegyei történelmi társulat rendes tagja, választmányi tagja az erdélyi egyházi értekezletnek, a fakultás könyvtárnoka, az Előljáróság jegyzője, az ifjúsági ének- és zeneegylet tanár-elnöke; tanár 1895 óta. Czikkei a Prot. Egyh. és Isk. Lapban és a Prot. Szemlében jelentek meg. Helyettesként tanította a katechetikát.

Nagy Károly, a systematika-theologia és vallásbölcselet ny. r. tanára, a tanári szék jegyzője, az erdélyi egyházkerület egyházi értekezletének titkára. Tanár 1895 óta. Az Erdélyi Prot. Lap és a „Vasárnap“ szerkesztője, tagja az Erdélyi Múzeum Egyletnek, s jegyzője az Emke igazgatóságának. Helyettesként tanította a liturgikát és vezette az I. II. éven a szónoklati gyakorlatokat.

Borsay Samu a honvéd zenekar karmestere, a zene és ének- s zeneelmélet óraadó tanára. Tanár az intézetben 1897 óta.

IV.

fi **theologiai szakon végzett tananyag.**

1. *Ó-szövetségi irodalom-történet* Általános rész; a történelmi,- a prófétai, a költői,- az apokryph iratok és az ó-testamentomi kanon története. Heti 3 órán I. és II. éveseknek.

2. *Ó szövetségi biblica theologia* Ős-semitismus, mózesi kor, bírák-, királyok kora, a profetismus és a judaismus. Heti 3 órán III. és IV éveseknek.

3. *Homiletika*: Általános és különös rész. Heti 2 órán a II. éveseknek.

4. *Homiletikai seminárium* Egyházi beszédek és gyakorlati biblia-magyarázatok készítése és elmondása. Heti 2 órán a III. és IV. éveseknek.

5. *Héber nyelvtan*, alaklan és mondatlan; a Genesis olvasatása. Heti 3 órán az I. éveseknek.

6. *Héber-exegesis*: A Genesis részletes magyarázata I—XVII. fejezetek. Heti 3 órán II—IV éveseknek.

7. *Új testamentomi exegesis*: A Máté evangéliumának részletes magyarázata I—XXVIII. fejezetek I—IV. éveseknek heti 3 órán.

8. *Egyetemes egyháztörténet*: A reformációtól a bécsi congressusig. Heti 4 órán I. és II. éveseknek.

9. *Magyar prot. egyházjog*: Általános tanok, államjogi és interconfessionális viszonyok, az ev. ref. egyházi törvények exegese. Heti 4 órán a III. és IV. éveseknek.

10. *Katechetika*: A katechesis története s a vallástanítás anyaga és módszere Heti 2 órán III és IV. éveseknek.

11. *Vallásbölcészlet*: I. rész Vallástörténet és II. rész: a vallás bölcészeti felfogásai. Heti 3 órán az I és II. éveseknek.

12. *Keresztyén erkölcsstan* Az erkölcsi tudat fejlődésének története s speciális ethika. Heti 3 órán a III. és IV. éveseknek.

13. *Keresztyén dogmatörténet*: A görög és római egyház tanfejlődése Heti 2 órán III. és IV éveseknek.

14. *Liturgika*: Általános és különös rész. Heti 1 órán III. és IV. éveseknek.

15. *Szónoklati gyakorlatok*, kiváló egyházi beszédek előadásával heti 1 órán I. és II. éveseknek.

16. *Egyházi ének és zene*, zongora és harmonium játék, heti 4 órán I. IV. éveseknek.

Ezekon kívül az I. és II. éves theologus ifjak a Ferencz József tudomány-egyetemen heti 10 óra számig hallgattak neveléstant, neveléstörténetet, bölcsészetet, irodalomtörténetet, vagy hazai és világtörténelmet és a kötelezett tantárgyakból (bölcse-szet és neveléstan) kollokváltak.

Az önként vállalkozó ifjak a kolozsmonostori gazdasági tanintézetben a II. félévben a nevezett tanintézet igazgatóságának szivességéből s a földmivelésügyi m. kir. Minister úr Ö Nagyméltóságának hálára kötelező engedélyével elméleti és gyakorlati gazdasági tanfolyamban vettek részt a kertészetből, gyümölcsfa-tenyésztésből stb. s a földmivelésügyi Minister úr az érdeklődő és a tanfolyamban résztvett ifjak számára népszerű gazdasági kiadványaiból 90 darab könyvet bocsátott intézetünk rendelkezé- sére kioszthatás végett.

Alap- és lelkészképesítő vizsgák.

Az alapvizsgára, mely 1901. szept. 12-én tartatott meg, jelentkezett 16 ifjú, a kik közül 5 nyert jeles, 4 jó és 7 elégséges osztályzatot.

A lelkész-képesítő vizsgák 1901. szept. 13-án a következő eredménnyel folytak le

Az első lelkész képesítő vizsgát két végzett theologus ifjú tette le, mindkettő általános jó osztályzattal;

a másodikat szintén két segédlelkész, az egyik jeles, a másik jó eredménnyel.

Az 1901. december 17-én tartott rendkívüli alap- és lelkész-képesítő vizsgák alkalmával az alapvizsgát 1 másod-évet végzett ifjú tette le általános jó eredménnyel;

az első lelkész-képesítőt 5 végzett theologus, közülök 1 jeles, 2 jó és 2 elégséges általános osztályzattal;

a második lelkész képesítőt 2 segédlelkész, mind a kettő jó általános osztályzatot nyerve.

Az egyházkerületi közgyűlés azonban a jövőre nézve, a kerületi vizsgáló bizottság jelentése alapján, kimondotta, hogy ezen túl rendkívüli vizsgát csakis a legkivételesebb esetekben engedélyez, olyan esetekben, amikor esetleg valamely súlyos és orvosi bizonyítvánnyal is igazolt betegség gátolta meg a jelöltet a vizsgának a rendes időben való letételestől. December hóban csakis javító vizsga tarthatik abban az esetben, ha valaki esetleg a szeptemberi vizsgán valamely tárgyból visszautasított. A ki szeptemberben vizsgára nem áll, — kivéven a fentebb említett súlyos betegség okát — vizsgát csak a következő év szeptemberében tehet. A kivételes eseteket is a fakultás előjáróságának ajánlatára az Igazgató-Tanács engedélyezheti csak. (45—1901. ehker. kgysí jzökv. hat.)

¶ fakultás könyvtára.

Könyvtárunk a lefolyt tanévben is ajándékok és vétel útján növekedett. A gyarapodás a két forrásból összesen 546 mű, 1071 kötet, illetőleg füzetben növelte a könyvtár állományát.

Ajándékozás által a következők gyarapították könyvtárunkat:

Gyalui Farkas	1 mű	1 kötet.
Nagy Károly	2 mű	2 kötet.
Kilién Sándor	16 mű	19 kötet.
Kenessey Béla	13 mű	17 kötet.
Szeremlei Béla	1 mű	1 kötet.
Jászóvári prépostság	1 mű	1 kötet.
Parádi Kálmán	3 mű	40 kötet.
Nm. kultusminister	246 mű	698 kötet.
Hangay Oktáv	2 mű	2 kötet.
Tárkányi György	1 mű	1 kötet.
Bartha Lajos	1 mű	1 kötet.
Összesen	287 mű	783 kötet.

A Nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr által a budapesti m. kir. tudomány egyetem könyvtárának többes példányaiból még 1896-ban ajándékozott műveket, ebben az évben (1902. jun. 30) vette birtokába fakultásunk.

Könyvtárunk gyarapítására a nagyenyedi Bethlen főtanoda és a zilahi kollegium is szíves készséggel ajánlották fel a szükséges műveket. Ezeknek átvétele azonban még nem történt meg.

Vétel útján a lefolyt tanévben összesen 259 művel gyarapodott könyvtárunk, melyeknek kötet száma 288.

A könyvtár állománya a lefolyt tanév végén 9197 mű 14679 kötet, illetőleg füzetben. Gyarapítására 1200 korona fordítottatt

Könyvtárnok *Pokoly József* theol. tanár.

VII.

Bennlakás és konviktus.

Az internátus jelenleg már 120 ifjú befogadására van felszerelve s e czélra 4 háló terem, 7 nappali dolgozó szoba, egy három szobás lakás és 3 kisebb, 1-4 ifjúnak lakásul szolgáló helyiség, ebédlő s játék- és olvasóterem áll rendelkezésre.

A konviktsusi ellátás magának az intézetnek házi kezelése alatt van. Az anyag bevásárlását s a főzésre való felügyeletet főliszt. és mélt. özv. *Szász Domckosné* úrasszony elnöklete alatt egy női bizottság eszközli, a mely hetenkint váltakozva 2—2 tagja által gyakorolja az ellenőrzést. E bizottság tagjai *Asztalos Jánosné*, *Dávid Antalné* (alelnök), *Fekete Gáborné*, *Geréb Mártonné*, *Grätz Mórné*, *Herepei Gergelyné*, özv. *Inczédi Sámuelné*, özv. *Fokszmann Nándorné*, dr. *Kecskeméthy Istvánné* (alelnök) *Kiss Sándorné*, *Kozma Ferenczné*, özv. *Lengyel Dánielné* (titkár) *Nagy Károlyné*, *Pokoly Józsefné*, *Régeni Györgyné*, özv. *Szász Lajosné*, özv. *Veress Sándorné* és *Velle Sándorné*.

Az Elöljáróság és az eg. házkerületi Igazgató-Tanács által a bizottság irányában ismételtén kifejezett elismerő köszönetnyilvánításhoz hadd csatlakozzék e helyen is hálás köszönetünk a gondos, odaadó fáradhatatlan munkásságért, a melyet a bizottság intézetünk érdekében kifejtteni szives volt.

A gazda gondnoki teendőktől az igazgató-tanácsi titkár, dr. *Kúdar János* úr hivatalos nagy elfoglaltsága miatt megváltván, ezeket a további rendelkezésig az igazgató végezte s fogja teljesíteni.

A számadásokra nézve az egyöntetűség érdekében az Igazgató Tanács a polgári évek szerint való vezetést rendelve el, a lefolyt tanévről most számlakivonatokat nem közölhetünk, mert a számadások csak a f. é. decz. 31-én fognak lezáratni. A majd már jóváhagyott számadások tájékoztató adatait a jövő évi Értesítőben lesz szerencsénk közzétenni.

VIII.

Ifjúsági egyletek.

Az ifjúsági egylet 1901. szept. 14 én alakult meg, élén a következő tisztikarral elnök *Szaimári* Jenő, alelnök *Márton* Árpád, ki évközben eltávozván, helyét *Kiss* Albert foglalta el főjegyző *Ravasz* László, jegyző *Weisszer* Róbert, könyvtárosok *Bartha* János és *Koncz* Ferencz, pénztáros *Bedő* Ödön, ellenőrök *Máthé* Gyula és *Megyaszai* Mihály, játékeremfelügyelő *Takács* József, tekepályafelügyelő szintén *Takács* József főlapfelügyelő *Ady* Lajos, lapfelügyelők *Erdélyi* Samu, *Nemes* Béla, *Pap* József, *Gyenge* János, *Jancsó* Albert, *Farkas* József és *Szabó* József és 6 választmányi tag. Az egylet ez évben 5 rendes, 2 rendkívüli és 9 választmányi ülést tartott. Csendes békességben töltötte el ez évet; legfontosabb ténykedése volt, hogy mult évben alapított könyvtára számára megrendelte a teljes Jókai könyvtárt 500 kor értékben

Olvasótermébe a következő lapokat járatta 1. Politikai lapok Magyar Szó, Magyarság, Magyarország, Pesti Hirlap, Pesti Napló, Budapesti Hirlap, Budapesti Napló, Egyetértés, Független Magyarország, Alkotmány, Ujság, Ellenzék. Uj század. 2. Szép irodalmiak Vasárnapi Ujság, Hét, Uj Idők. 3. Egyházi Lapok: E. P. L., Prot. Egyh. és Iskolai Lap, Sárospataki Lapok, Debreczeni Prot. Lap, Dunántóli Prot. Lap, Vasárnap, Kis Tükör, Ker. evangylista, Ev. Egyház és Iskola, Prot. Pap, Prot. Szemle. 4. Ifj. lapok: Kolozsvári Egyetemi Lapok, Közlöny. 5 Szaklapok Term. Tud. Közlöny, Századok, Philologiai Közlöny, Magyar Pædagogia, Magyar Nyelvőr, XX. század, Erdély, Magyar Tört. élet rajzok. Ezeken kívül több vidéki lap. 6. Élclapok Kakas Márton, Borsszem Jankó, Fliegende Blätter.

Az ifjusági önképzőkör ez év folyamán szünetelvén, az ifjusági egylet elkérte s meg is nyerte az önképzőkör kezelésére bizott egy évszázó ima jutalmazására szánt *Hóry* Béla-alapítvány kamatai feletti rendelkezési jogot s évszázó imára maga hirdetett pályázatot. Beérkezett egy pályamunka „Mikor pedig imádkoztok, ne legyetek sok beszédűek” jeligével, melyet a bíráló bizottság nem tartott ugyan teljesen kifogástalannak, de a jutalomra méltónak ítélte. A mű szerzője *Izsák* Aladár III. éves theologus. Az egylet tevékeny részt vett az okt. 31-én tartott reformációi, majd a márcz. 15-iki ünnepélyen.

Az *ifjusági ének- és zeneegylet* 1901. szept. 20 án tartván meg alakuló közgyűlését, az alapszabályokban körülírt teendőkkel elnök, pénztárnok és karnagy lett: *Mockovcsák* János IV. éves bh., jegyző *Tóth* Gyula IV. é. theol., szertárnok *Gretzmacher* Jenő II. é. bh. Ugyanekkor alakított meg a választmány is. A jegyző időközben kolozsvári segédlelkészszé rendeltetvén ki, helyére *Gál* Jenő III. é. bh. választatott meg.

Az egylet több sikerült hangversenyt rendezett és pedig 1901. nov. 10-én Kolozsvárt, majd 1902. febr. 8-án Nagy-Enyeden (részben az ott fölállítandó *Bethlen*-szobor javára); végül részt vett a kolozsvári prot. női énekkarnak 1902 márcz. 21-én rendezett hangversenyén, valamint az intézet kebelében rendezett ünnepélyeken.

Az Egylet vagyona 1164 kor 50 fill. Bevétele volt 1685 kor, kiadása 967 kor. 80 fill., pénztármaradék 717 kor. 20 fill., mely tőkésített. A hangjegytár értéke 261 kor. 60 fill.

Az Egylet felügyelete *Polkoly* József theol. tanár úr kezében volt; míg a karok vezetésében *Borsay* Samu ének- és zenetanár fejtett ki nagy és elismerésre méltó buzgalmat.

A *Theologus-kör* a testvér theol. akadémiák ifjuságával tartotta fenn az érintkezést s megbízott szerkesztők és munkatársak által vett részt a theologus ifjak által kiadott ifjusági lap szellemi támogatásában.

IX.

Statisztikai adatok.

I.

A) Theologiai tanfolyam	A fölvettek száma	Nyelvismeretre					Évközben ki- maradt	Év végén volt
		csak magyar- ul beszélt	magyarul és németül be- szélt	magyarul és oláhul	magyarul, németül és egyéb nyelven			
I. évfolyamban ..	28	27	1	—	—	—	28	
II. évfolyamban	21	16	1	3	1	—	21	
III. évfolyamban ..	17	17	—	—	—	—	17	
IV. évfolyamban....	9	8	—	1	—	—	9	
Összesen ...	75	68	2	4	1	—	75	
B) Bölcsészeti hallgatók								
I. évfolyamban .	15	13	1	—	1	4	11	
II. évfolyamban .	13	8	4	—	1	1	12	
III. évfolyamban .	9	7	1	1	—	2	7	
IV. évfolyamban....	12	8	2	1	1	1	11	
Összesen .	49	36	8	2	3	8	41	

A növendékek mindnyájan ev. ref. vallásúak voltak, csak a bölcsészethallgatók között volt 6 ág. h. ev. vallású.

Nemzetiségre nézve mind magyarok.

II.

A) Theologiai tanfolyam	A növendék életkorát tekintve volt						
	19 éves	20 éves	21 éves	22 éves	23 éves	24 éves	24-nél idősebb
I. évfolyamban	8	6	9	3	1	—	—
II. évfolyamban	—	4	3	10	4	—	—
III. évfolyamban	—	—	2	3	11	1	—
IV. évfolyamban	—	—	—	—	3	3	3
Összesen	8	10	14	16	19	4	3
B) Bölcsészethallgatók							
I. évfolyamban	4	3	4	—	—	—	—
II. évfolyamban	—	7	3	2	—	—	—
III. évfolyamban	—	1	3	2	1	—	—
IV. évfolyamban	—	—	—	4	4	3	—
Összesen	4	11	10	8	5	3	—

III.

A) A theologiai tanfolyam hallgatóinak szülei között van foglalkozásra nézve	I.	II.	III.	IV.	Összes
	é v e s e k				
Lelkész	6	7	3	3	19
Tanár	—	1	—	—	1
Orvos	1	—	—	—	1
Tanító	1	1	3	2	7
Gazdatiszt	1	1	—	—	2
Tisztviselő	5	1	—	1	7
Kereskedő	2	—	—	—	2
Iparos	1	3	2	—	6
Földműves	10	7	9	3	29

B) A bölcsészeti tanfolyam hallgatóinak szülei között van foglalkozásra nézve	I.	II.	III.	IV.	Összes
	é v e s				
Lelkész	2	1	2	3	8
Tanár	—	2	—	1	3
Tanító	1	1	3	1	6
Gazdatiszt	—	—	—	—	—
Tisztviselő	4	—	2	1	7
Kereskedő	—	—	—	—	—
Iparos	2	4	—	2	8
Földmivelő	2	4	—	3	9

IV

A) A theologiai tanfolyamra	Egyházkerületek szerint volt				
	erdélyi	duna- melléki	dunán túli	tiszán- innyi	tiszán- túli
I. évfolyamban	22	1	—	2	2
II. évfolyamban	19	—	—	—	2
III. évfolyamban	16	—	1	—	—
IV. évfolyamban	8	—	—	1	—

B) Bölcsészeti tan- folyamon	Egyházkerületek szerint volt						
	erdélyi	duna- melléki	dunán túli	tiszán- innyi	tiszán- túli	tiszai ág. h. ev.	bányai ág. h. ev.
I. évfolyamban	3	1	—	—	7	—	—
II. évfolyamban	6	1	—	—	2	2	1
III. évfolyamban	3	1	—	1	2	—	—
IV. évfolyamban	4	1	—	—	3	1	2

X.

fiiz internátus növendékeinek névsora.

A) A theologiai tanfolyam hallgatói.*

IV. évesek.

1. Bartha János, Páva, Háromszék vm.
2. Bálint Ferencz, Felső-Torja, Háromszék vm.
3. Bedő Ödön, Szent László, Udvarhely vm
4. Daróczi Ferencz, Alsó-Ilosva, Szolnok-Doboka vm.
5. Máthé Gyula, Szamos-Újvár, Szolnok-Doboka vm.
6. Osváth Lajos, Bacza, Szolnok-Doboka vm.
7. Szabó István, Kézdi-Márkosfalva, Háromszék-vm.
8. Szabó Sándor, Mező-Bánd, Maros-Torda vm.
9. Tóth Gyula, Maklár, Heves vm.

III. évesek.

1. Bartha Lajos, Kökös, Háromszék vm.
2. Csiki István, Felvincz, Torda-Aranyos vm.
3. Demes Ferencz, Zabola, Háromszék vm.
4. Farkas István, Ilyefalva.
5. Farkas Jenő, Székely-Udvarhely, Udvarhely vm.
6. Farkas József, Nyárad-Szt.-Benedek, M.-Torda vm.

* Csak az k nevei közöllettek, a kik a tanévet elvégezték ; az évközben eltávoztak nincsenek felvéve

7. Izsák Aladár, Bűrüs, Somogy vm.
8. Kiss Albert, Ilyefalva.
9. Kónya Kálmán, Zabola, Háromszék vm.
10. Lőrincz Áron, Farczád, Udvarhely vm.
11. Márton Árpád, Patakfalva, Udvarhely vm.
12. Megyaszai Mihály, Kézdi-Vásárhely.
13. Péter Gerő, Étfalva, Háromszék vm.
14. Pütkösti Lajos, Uzon, Háromszék vm.
15. Rákosi Dezső, Szent-Erzsébet, Udvarhely vm.
16. Takács József, Felvincz.
17. Varga Károly, Túr, Alsó-Fehér vm.

II. évesek.

1. Bagoly Lajos, Papólcz, Háromszék vm.
2. Bartók György, Nagy-Enyed.
3. Csutak István, Zágon, Háromszék vm.
4. Dali István, Szász-Csávás, Küküllő vm.
5. Demény Miklós, Becze, Alsó-Fehér vm.
6. Ferenczi Gyula, Szászváros.
7. Gecse Albert, Kőrös, Háromszék vm.
8. Gruzda János, Tövis, Alsó-Fehér vm.
9. Gyárfás Sándor, Sepsi Szent-György.
10. Gyenge János, Nagyvárad.
11. Jancsó Albert, Sepsi-Magyarós.
12. Konez Ferencz, Királyhalma, Udvarhely vm.
13. Kósa Béla, Sepsi-Szent-György.
14. Márk Mihály, Kovászna, Háromszék vm.
15. Nagy Domokos, Kutyalva, K.-Küküllő vm.
16. Pataki Gyula, Aranyos-Gyéres.
17. Pálfi Endre, Sepsi-Szent-György.
18. Ravasz László, Bánffy-Hunyad.
19. Simon Gábor, Moha, Udvarhely vm.
20. Szabó Gyula, Sepsi-Zalán, Háromszék vm.
21. Tóth János, Debreczen.

I évesek.

1. Balog Árpád, Szelecske, Szolnok-Doboka vm.
2. Barabás József, Sepsi-Szentgyörgy.
3. Biró Dezső, Székely-Földvár, Torda-Aranyos vm.
4. Csulak Károly, Száraz-Ajta, Háromszék vm
5. Dengel Géza, Nyárad-Szereda, M.-Torda vm.
6. Erdélyi Sámuel, Székes, Maros-Torda vm.
7. Falka Károly, Sepsi-Magyaros, Háromszék vm.
8. Farkas János, Nagy-Enyed, Maros-Torda vm.
9. Fejes Sándor, Luzsok, Baranya vm.
10. Filep Árpád, Erdő-Szengyel, M.-Torda vm.
11. Foszto Dénes, Füle, Udvarhely vm.
12. Gámán Sándor, Póka-Keresztur, Maros-Torda vm.
13. Kakassi Béla, Nagy-Teremi, K.-Küküllő vm.
14. Koszorus István, Mező-Telegd, Bihar vm
15. Kovács Elek, Vámos-Gálfalva, K.-Küküllő vm.
16. Kovács Gyula, Hanva, Gömör vm.
17. Kovács Sándor, Szilágy-Nagyfalu.
18. Magda Sándor, Iske, Ung vm.
19. Nagy Mihály, Fintaháza, Maros-Torda vm.
20. Nemes Béla, Oláh Ujfalu, Maros-Torda vm.
21. Pap József, Kovászna, Háromszék vm
22. Porzsolt István, T.-Szt.-Márton, Szabolcs vm
23. Rácz Gábor, Erősd, Háromszék vm
24. Soós Adolf, Nyén, Háromszék vm.
25. Szakács Pál, Hadad, Szilágy vm.
26. Szatmári Gyula, Miriszló, Alsó-Fehér vm.
27. Végh Árpád, Nagy Enyed.

B) **Tanárjelöltek.**

IV évesek.

1. Györe János, Abony, Pest vm.
2. Kliment Jenő, Péteri, Pest vm. (ág. h. ev.)
3. Kónya Gyula, Kristyór, Hunyad vm.
4. Lengyel Endre, Csenger, Szatmár vm.

5. Mockovesák János, Besztercebánya (ág. h. ev.)
6. Müller Ede, Marosvásárhely.
7. Orbán Elek, Mező Pagooca, Maros Torda vm.
8. Osváth Ferencz, Békés.
9. Szatmári Jenő, Marosvásárhely.
10. Szilágyi Géza, Adorján, Szatmár vm.
11. Zsák Zoltán, Nyiregyháza (ág. h. ev.)

III. évesek.

1. Batta István, Beje, Gömör vm.
2. Gál Jenő, Vajda-Hunyad.
3. Görög Ferencz, Szászváros.
4. Kutasi Károly, Belényes-Sonkolyos, Bihar vm
5. Nagy Géza, Hajdu-Nánás.
6. Sándor Pál, Alcsuth, Fehér vm.
7. Szegedi Dezső, Székely-Udvarhely.

II. évesek.

1. Ady Lajos, Ér-Mindszent, Szilágy vm.
2. Báthori József, Nagy-Váty, Baranya vm.
3. Becző Gyula, Brassó.
4. Császi László, Mikola, Szatmár vm
5. Gaál Pál, Szarvas, Békés vm. (ág. h. ev.)
6. Gretzmacher Jenő, Lőcse, Szepes vm. (ág. h. ev.)
7. Király Sándor, Nagy-Enyed.
8. Osváth Gyula, Békés
9. Péter Pál, Étfalva, Háromszék vm.
10. Szabó József, Szakácsi, Szilágy vm.
11. Weiszer Róbert, Eperjes, Sáros vm. (ág. h. ev.)
12. Zakariás Ödön, Magyarós, Udvarhely vm.

I. évesek.

1. Bessenyei Béla, Marosvásárhely.
2. Juhász Albert, Kaba, Hajdu vm.
3. Lux Lajos, Hajdu-Nánás, Hajdu vm.

4. Mornau Jakab, Uj-Verbász, Bács vm.
 5. Nagy Imre, H.-K.-Szentimre, Bihar vm.
 6. Nagyváthy Ferencz, Keék, Szabolcs vm.
 7. Osváth Gedeon, Csenger, Szatmár vm.
 8. Osváth Ödön, Mező-Madaras, Maros-Torda vm.
 9. Schmidt Frigyes, Sepsi-Szentgyörgy.
 10. Tárczy Károly, Munkács, Bereg vm.
 - 11 Zsigmond Ferencz, Kunhegyes, Jász N.-Kún-Szolnok vm
-

Pályakérdések az 1902—1903. tanévre.

A tanári kar a f. é. jun. 14-iki ülésében az 1902--1903' tanévre a következő pályatételeket állapította meg

1. *A bibliai tudományok köréből:*

Az ó-testamentum tanítása a bűnről és a kegyelemről.

Jutalma a Szász Domokos-alapból 70 kor

2. *A Systhematika theologiából*

Az ev. ref. egyház védelme a hazai szektákkal szemben.

Jut. a gr. Teleki és a Szász Domokos-alapból 70 kr.

3. *Az egyháztörténetből:*

Keserüi Dajka János élete és munkássága.

Jut. a Szász Domokos-alapból 70 kor

4. *A gyakorlati theologiából*

a) Egyházi beszéd szabadon választott textus felett.

Jut a Nagy Péter-alapból 40 kor.

b) Predikáció-műfordítás francia vagy német nyelvből.

Jut. a Nagy-Péter-alapból 40 kor.

c) A legjobb predikáció írójának és előadójának, a ki év-közben a homiletikai Seminariumon ilyennek talált-tott, jutalma a Nagy Péter-alapból 30 kor. (Nyilt pályázat.)

5. *A bibliai nyelvekből szóbeli nyilt pályázatra:*

Jeremiás próféciája a héberből,

a Rómabeliekhez írott levél a görögből.

Jut. a Szász Domokos alapból 70 kor.

6. A héber nyelvből az I. éves theologusok között legtöbb előmenetelt tanusító ifju jutalmazására 32 kor.

7. A legjobb harmonium játzó jutalmazására 70 kor.

A pályamunkák idegen kézzel írva s jeligés levéllel ellátva 1903. május 1 én déli 12 óráig adandók be a fakultás igazgatójához s ugyanott kell e megjelölt határidőig a szóbeli nyílt pályázatokra jelentkezni.

A kitűzött határidőnél később sem pályamunkák, sem jelentkezések többé el nem fogadtatnak.

Értesítés az 1902—1903. tanévre vonatkozólag.

1. Az 1902—1903-ik tanév ünnepélyes megnyitása szeptember hó 14-én vasárnap délelőtt 11 órakor lesz a fakultás épületének disztermében.

2. A felvételért való folyamodványok érettségi bizonyítvánnyal, illetőleg annak hitelesített másolatával, vagy leczkekönyvvel (index) hitelesített adókönyvi kivonattal és családi értesítővel felszerelten és a fakultás igazgatójához czimzetten *folyó évi augusztus hó 24-ig* küldendők be. Később érkezett folyamodványok nem vétetnek tekintetbe.

A folyamodványok felzetén megjelölendő a folyamodó lakása és utolsó postája

A folyamodók a beadásra kitűzött határidő után 8 nap alatt értesítetnek folyamodványaik miként történt elintézéséről.

A volt növendékeknek, a mennyiben nem jótéteményesek, elég csak levélben jelentkezniök.

Az állami jótéteményes bölcsészethallgatóknak évről évre kell folyamodniök, a 2. pontban jelölt módon szerelve fel folyamodványaikat s azokat a Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter urhoz intézetten a fakultás igazgatóságához kell beküldeniök.

A ki azonban *augusztus 24-ig* nem jelentkezik, vagy nem folyamodik, eltávozottnak tekintetvén, helye mással töltetik be.

3. A jövő 1902—1903 iki tanévre a fakultás mélt. Elöljárósága a *theologus* ifjak felvételét illetőleg kimondotta, hogy a *hittanhallgatók* közül a *stipendiumbar: részesülők* csak a 160—100 kor. *díjfizetők* közé vehetők fel, míg a többiek — valamint az *ujjonnan jelentkezők* is — a 160—50 kor *fizetők* közé. «Feles»

érettségi bizonyítvánnyal jelentkező theol. ifjak már azonnál vagy ösztöndíjra, vagy teljesen ingyenesen vétetnek fel.

A theologus ifjakért — a kötelező tárgyak után — az egyetemi tandíjat a fakultás fizeti.

A hittanhallgatók részére tizenöt 200—200 koronás és egy 180 kor. ösztöndíj, továbbá a legá czió jótéteménye helyeztetik kilátásba.

4 A *bölcsészethallgatók* közül azokra nézve, kik eddig 300 kor. kedvezményes díjfizetés mellett voltak az internátus tagjai, ez a 300 kor. kedvezményes díjfizetés tartatik; ellenben az *ujjonnan belépők csak 400 korona* rendes díjfizetése mellett vehetők fel. Az ellátási díjat három egyenlő részben (szept., jan. és április) kell fizetni, de indokolt kérelemre az intézet igazgatója havi fizetést is engedélyezhet; úgy azonban, hogy a díjakat a hónap öt első napján feltétlenül be kell fizetni, mert különben az étkezés a hátrálékosoktól elvonatik.

5. A beiratáskor minden egyes felvett növendék kivétel nélkül 20 kor. beiratkozási, felszerelési, könyvtári stb. díjat tartozik fizetni, mely fizetés alól felmentés senkinek sem adatik; végül az intézeti törvények 1 példányát tartozik megvenni (40 fill.)

6. A *beiratások* a jövő tanévre szeptember 8—11. napjain lesznek.

7. A *benlakásra* felvett ifjak *szeptember 9-től* kezdve jöhetnek.

A tápintézetben a főzés szept. 10 én kezdődik.

Szeptember 9-ike előtt senki benlakást és szept 10-ike előtt senki kosztot az intézetben nem kaphat még külön kérelemre sem. Az internátusi ellátás lakásból, fűtéssel és világítással s étkezésből — reggeli ebéd s vacsora — áll.

8. A *theologiai alap- és lelkészsképesítő vizsgák* (kápláni és papi vizsgák) *szeptember 10—12 napjain* fognak megtartatni és pedig akként, hogy szept. 10—11 én az első és második lelkészsképesítő, 12-én az alapvizsga

E vizsgákra a jelöltek szeptember 9-én, illetőleg az alapvizsgát teendőik szeptember 11 én tartoznak a fakultás igazgatójánál jelentkezni, nála okmányaikat (indexeiket, illetőleg első

papi vizsgai és szolgálati bizonyítványaikat) bemutatni és a képesítő vizsgák jelöltjei vizsgadíj czimén személyenként 10—10 koronát s a kiállítandó bizonyítványért külön 5 koronát lefizetni.

9. *A javító- és pótvizsgálatok* a beiratások ideje alatt, szept. 9—11. napjain lesznek. Az ezen napokon a szigorlatokat elmulasztók csak a tanári kartól külön kért és teljesen indokolt kérelemre nyert engedély mellett tchetnek később szigorlatot; de a mig szigorlataikat le nem tették, semmiféle intézeti kedvezményes jótéteményben nem részesülhetnek

10. *Esetleges tudakozódások a theologiai fakultás igazgatójához* intézendők (Kolozsvár, Enke tér 1-ső szám.)

Kolozsvárt, 1902. július 14.
